

Zuzanna B. Gądzik¹

Katolicki Uniwersytet Lubelski Jana Pawła II

ORCID ID: 0000-0002-9121-4658

PRZESTĘPSTWO ZNEĆANIA SIĘ NAD ZWIERZĘTAMI WOLNO ŻYJĄCYMI (DZIKIMI)

ABSTRACT

Crimes regarding the abuse of free-living (wild) animals

The article addresses the issue of criminal responsibility for the crime of abuse of free-living (wild) animals. It touches upon the issues related to the assessment of a legal interest – humanitarian protection of animals, which this crime targets. The aim of this protection is to counteract actions which involve the illegal infliction of gratuitous and excessive pain or suffering to animals. Moreover, the two-way nature of the aforementioned protection and the way in which wild animals are subjected to it are also highlighted. The article also includes the analysis of the elements of animal abuse crime, with particular attention put on its forms towards wild animals and game.

Keywords: protection of animals, humanitarian protection of animals, animal abuse, wild animals, game

---

¹ Doktor nauk prawnych, adiunkt w Katedrze Prawa Karnego Katolickiego Uniwersytetu Lubelskiego Jana Pawła II.

Słowa kluczowe: ochrona zwierząt, ochrona humanitarna zwierząt, znęcanie się nad zwierzętami, zwierzęta dzikie, zwierzęta łowne

1. Ochrona humanitarna zwierząt

Człowiek koegzystuje ze zwierzętami od początku swojego istnienia. Stanowią one m.in. źródło pokarmu (np. mięso lub mleko), pomagają w pracy (np. zwierzęta pociągowe) lub po prostu towarzyszą człowiekowi w jego życiu (zwierzęta domowe). Część z nich na przestrzeni lat uległa domestykacji (np. owce, konie, psy), część z nich w dalszym ciągu traktowana jest jako zwierzęta dzikie – nieudomowione. Z uwagi na różnorodność gatunków, jak i funkcji, jakie pełnią zwierzęta, konieczne stało się zatem wypracowanie odpowiednich przepisów prawnych, które odpowiednio chroniłyby przedstawicieli królestwa zwierząt, stawiając człowiekowi granice w zakresie postępowania wobec nich.

Wobec powyższego w doktrynie przyjmuje się, że przepisy prawne regulujące kwestie ochrony zwierząt można pogrupować w ramach czterech podstawowych kategorii – ochrony humanitarnej, gatunkowej, użytkowej i weterynaryjnej². Każda z nich odnosi się do innego aspektu ochrony zwierząt (np. zachowania trwałości gatunku, zabezpieczenia dobrostanu zwierząt lub ochrony zwierząt przed rozprzestrzenianiem się wśród nich chorób zakaźnych) i w zależności od jej rodzaju przewiduje odpowiednie środki (przede wszystkim o charakterze administracyjnym i karnym), za których pomocą ochrona ta jest realizowana. Warto również zaznaczyć, że wszystkie powyższe obszary ochrony zwierząt uzupełniają się wzajemnie, tworząc całościowy system prawnej ochrony zwierząt.

Odnosząc się do przestępstwa znęcania się nad zwierzętami, naczelne znaczenie zyskuje ochrona humanitarna zwierząt. Jej istotą jest ochrona zwierząt przed zadawaniem im zbędnego bólu lub cierpienia.

² Zob. np. Z. Gądzik, K. Wiak, *Prawna ochrona zwierząt w kontekście zwalczania epizootii i chorób odzwierzęcych*, „Biuletyn Stowarzyszenia Absolwentów i Przyjaciół Wydziału Prawa Katolickiego Uniwersytetu Lubelskiego” 2021, nr 1, s. 92.

Zgodnie z przepisem art. 5 ustawy z 21 sierpnia 1997 r. o ochronie zwierząt³ – stanowiącej podstawowy akt prawny, regulujący kwestie ochrony zwierząt – każde zwierzę⁴ wymaga humanitarnego traktowania. Jego dopełnieniem jest również norma zawarta w przepisie art. 1 ust. 1 u.o.z., zgodnie z którym zwierzę jako istota żyjąca, zdolna do odczuwania cierpienia, nie jest rzeczą. Człowiek jest mu winien poszanowanie, ochronę i opiekę. Naruszenie powyższych zasad, przejawiające się m.in. w realizacji znamion przestępstwa znęcania się, może skutkować poniesieniem przez sprawcę odpowiedzialności karnej.

Ochrona humanitarna zwierząt opiera się na pobudkach etycznych, które wynikają z założenia, że zwierzę jako istota zdolna do odczuwania bólu i cierpienia zasługuje na ochronę przed okrutnym traktowaniem, godzącym w jego życie i zdrowie⁵. Podkreśla się w związku z tym potrzebę uświadamiania i usankcjonowania zdolności zwierząt do odczuwania przez nie negatywnych wrażeń zmysłowych i emocjonalnych. Zdolności tej nie można przypisać bowiem tylko człowiekowi, lecz jest ona charakterystyczna dla wszystkich istot żyjących⁶. Z powyższego stwierdzenia nie wynika jednakże personalizacja zwierząt,

3 Ustawa z 21 sierpnia 1997 r. o ochronie zwierząt (t.j. Dz.U. z 2020 r., poz. 638), dalej jako: u.o.z.

4 Na marginesie należy zwrócić w tym miejscu uwagę na pewną niekonsekwencję ze strony ustawodawcy. Pomimo powyższego zastrzeżenia, że każde zwierzę wymaga humanitarnego traktowania, w art. 2 ust. 1 u.o.z. zastrzeżono, że ustawa reguluje postępowanie wyłącznie ze zwierzętami kręgowymi. Ochronie humanitarnej nie podlegają zatem bezkręgowce (np. owady lub mięczaki). Przyjmuje się bowiem, że dzięki charakterystycznej budowie ciała kręgowców, a zwłaszcza ich układu nerwowego, są one zdolne do odczuwania bodźców bólowych (zob. np. Z. Gądzik, *Prawnokarna ocena testowania produktów kosmetycznych na zwierzętach*, „Roczniki Nauk Prawnych” 2021, nr 1, s. 44; Z. Gądzik, *Prawnokarna ochrona zwierząt domowych przed znęcaniem się nad nimi*, „Przegląd Uniwersytecki” 2019, nr 6, s. 38). Jednocześnie należy zastrzec, że w przypadku np. zabicia zwierzęcia bezkręgowego zastosowanie znajdują inne przepisy karne (np. kryminalizujące zniszczenie mienia lub zachowania wymierzone w ochronę gatunkową zwierząt).

5 Zob. L. Jastrzębski, *Prawo ochrony środowiska w Polsce*, Warszawa 1990, s. 124; W. Radecki, *Ustawa o ochronie zwierząt. Komentarz*, Warszawa 2012, s. 14 i nast.; Ł. Smaga, *Ochrona humanitarna zwierząt*, Białystok 2010, s. 109.

6 Zob. M. Gabriel-Węglowski, *Przestępstwa przeciwko humanitarnej ochronie zwierząt*, Toruń 2008, s. 32.

lecz ustalenie pewnego właściwego sposobu ich traktowania⁷. Celem obowiązujących uregulowań prawnych odnoszących się do ochrony humanitarnej zwierząt jest w pierwszej kolejności wyeliminowanie możliwości zadawania ich zwierzętom lub przynajmniej ich znaczne ograniczenie. Sama definicja humanitarnego traktowania zwierząt została zawarta w przepisie art. 4 pkt 2 u.o.z. Zgodnie z nim przez humanitarne traktowanie zwierząt rozumie się traktowanie uwzględniające potrzeby zwierzęcia i zapewniające mu opiekę i ochronę. Niehumanitarnym traktowaniem będą zatem zachowania, które zostały wymierzone w powyższe wartości⁸.

Biorąc pod uwagę powyższe rozważania, należy również zaznaczyć, że ochrona humanitarna stanowi pewnego rodzaju ograniczenie niektórych praw i wolności człowieka – zwłaszcza gdy jego zachowania mogłyby wiązać się z nieuzasadnionym i niehumanitarnym naruszeniem dóbr zwierząt⁹. Powstrzymuje ona zatem dowolność zachowań człowieka, ustanawiając jednocześnie granicę praw i obowiązków wobec zwierząt, których naruszenie może skutkować określonymi sankcjami prawnymi¹⁰.

Istotne jest również to, że ochrona humanitarna zwierząt ma charakter dwutorowy – obejmuje ona ochronę humanitarną ogólną (generalną) oraz ochronę humanitarną szczególną (specjalną). Pierwszą z nich są objęte wszystkie zwierzęta kręgowce – niezależnie od gatunku oraz jego znaczenia dla człowieka. Przepisy, które regulują ten rodzaj ochrony, zawarte zostały w ustawie z 19 sierpnia 1997 r. o ochronie zwierząt. Ochrona humanitarna szczególna stanowi natomiast *lex specialis* w stosunku do wspomnianej ochrony generalnej. Odnosi się ona do zwierząt, które ze względu na swoje szczególne właściwości lub cel, do którego mają być one wykorzystywane, wymagają odrębnych, odpowiednio

⁷ Zob. Ł. Smaga, *op. cit.*, s. 110; odmiennie L. Jastrzębski, *op. cit.*, s. 124.

⁸ Zob. szerzej: Z. Gądzik, *Ochrona humanitarna zwierząt utrzymywanych w ogrodach zoologicznych*, „Studia Prawnicze KUL” 2019, nr 2, s. 114 i nast.

⁹ Zob. A. Majewski, *Prawa człowieka a prawa zwierząt*, „Gdańskie Studia Prawnicze” 2005, t. 13, s. 58; tenże, *Aksjologiczne podstawy prawnej ochrony zwierząt w aspekcie humanitarnym*, „Gdańskie Studia Prawnicze” 2000, t. 7, s. 365 i nast.

¹⁰ Szerzej zob. Z. Gądzik, *Prawnokarna ochrona zwierząt wykorzystywanych w procedurach doświadczalnych*, Lublin 2018, s. 119 i nast.

zmodyfikowanych i dostosowanych warunków swojej ochrony¹¹. Przepisy tego rodzaju znajdują pierwszeństwo przed normami o charakterze ogólnym. Wyjątkowo, w przypadku gdy wskazane kwestie nie zostały uregulowane w ramach ustaw szczegółowych, konieczne będzie odniesienie się do przepisów o charakterze generalnym¹².

2. Zwierzęta wolno żyjące (dzikie)

Definicja zwierząt wolno żyjących (dzikich) zawarta została w art. 4 pkt 21 u.o.z. Zgodnie z nim są nimi zwierzęta nieudomowione żyjące w warunkach niezależnych od człowieka. Należy przy tym odróżnić zwierzęta dzikie od zwierząt zdziczałych (np. zdziczałych psów lub kotów). Tymi ostatnimi są bowiem zwierzęta, które uwolniły się spod władztwa człowieka i egzystują w warunkach zbliżonych do bytowania zwierząt wolno żyjących. Niedopuszczalne jest jednak utożsamianie ze sobą obu tych kategorii. Zwierzęta wolno żyjące będą bowiem zawsze zwierzętami nieudomowionymi¹³. O zaliczeniu zwierzęcia do kategorii zwierząt dzikich nie decyduje jedynie fakt, że żyje ono na wolności. Znaczenie ma bowiem okoliczność, że gatunek, do którego zalicza się dany osobnik, w swoich naturalnych warunkach jest nieudomowiony i niezależny od człowieka. Z tego względu nie będą zwierzęciem domowym np. ryś, lis lub niedźwiedź hodowane na prywatnych posesjach. W dalszym ciągu będą to jednak zwierzęta gatunków dzikich, wymagających niejednokrotnie odpowiedniego traktowania (np. w zakresie

11 Przykładowo może być to ochrona zwierząt doświadczalnych (uregulowana na gruncie przepisów ustawy z 15 stycznia 2015 r. o ochronie zwierząt wykorzystywanych do celów naukowych lub edukacyjnych, t.j. Dz.U. z 2021 r., poz. 1331) lub ochrona zwierząt łownych (wynikająca z przepisów ustawy z 13 października 1995 r. – Prawo łowieckie (t.j. Dz.U. z 2020 r., poz. 1683, dalej jako: p.l.).

12 Z. Gądzik, *Ochrona...*, s. 116.

13 M. Goettel, *Sytuacja zwierzęcia w prawie cywilnym*, Warszawa 2013, s. 66 i nast.; zob. również: A. Żukowski, *Zwalczanie psów i kotów w obwodach łowieckich*, „Prokuratura i Prawo” 2007, nr 12, s. 124; W. Radecki, *Oceny prawne zwalczania zdziczałych psów i kotów w obwodzie łowieckim*, [w:] *Księga pamiątkowa profesora Ryszarda Paczuskiego*, red. Z. Bukowski, Toruń 2004, s. 287 i nast.

dostarczania im odpowiedniego pokarmu i zapewnienia odpowiednich warunków bytowych), którego niedopełnienie może skutkować odpowiedzialnością karną¹⁴.

W ustawie z 19 sierpnia 1997 r. o ochronie zwierząt ustawodawca poświęcił kategorii zwierząt wolno żyjących (dzikich) rozdział 6. Warto jednak zaznaczyć, że zawarte w nim przepisy nie odnoszą się bezpośrednio do kwestii odpowiedzialności karnej za określone nadużycia wobec nich, lecz mają raczej charakter administracyjny¹⁵. Z tego względu prawnokarna ochrona zwierząt dzikich zasadniczo nie odbiega od ochrony generalnej – dedykowanej każdemu zwierzęciu będącemu kręgowcem. Granice w tym względzie mogły stanowić jedynie okoliczności, w jakich żyją zwierzęta dzikie, co może wiązać się z innymi potencjalnymi zagrożeniami ze strony człowieka niż w przypadku np. zwierząt domowych lub gospodarskich. Nie zmienia to jednak faktu, że ustawodawca nie przewidział żadnych szczególnych przepisów, które domyślnie przeznaczone byłoby dla szczególnej ochrony zwierząt dzikich.

Wyjątek w powyższym względzie stanowią regulacje odnoszące się do ochrony zwierząt łownych (zwierzyny). Powyższa kategoria zwierząt podlega bowiem ochronie szczególnej na gruncie ustawy z 13 października 1995 r. – Prawo łowieckie. Biorąc pod uwagę szczególny charakter tej kategorii zwierząt, konieczne stało się wprowadzenie odrębnych uregulowań, które w okolicznościach, w których człowiek ma z nimi do czynienia (tj. podczas polowania), wprowadzały dostosowaną do tych okoliczności ochronę, minimalizującą ryzyko zadawania zwierzętom łownym zbędnego bólu lub cierpienia. Z tego względu w zakresie uregulowanym przepisami ustawy – Prawo łowieckie nie znajdują zastosowania przepisy ogólne, zawarte w ustawie z 19 sierpnia 1997 r. o ochronie zwierząt.

Oczywiste jest, że nie każde zwierzę dzikie będzie stanowiło jednocześnie zwierzę łowne. Przez pojęcie zwierząt łownych (zwierzyny) rozumie się gatunki ssaków i ptaków, na które człowiek polował i nadal

14 Por. także: Z. Gądzik, *Ochrona...*, s. 117 i nast.; Z. Gądzik, *Prawnokarna ochrona zwierząt domowych...*, s. 38.

15 Przepisy art. 22 i 22a u.o.z. odnoszą się do kwestii związanych z preparowaniem zwłok dzikich zwierząt i procedurami uzyskania zgody na tego typu działalność.

poluje dla pozyskania mięsa i skór¹⁶. Ustawodawca na gruncie art. 5 p.l. wprowadził podział na zwierzynę grubą, drobną, płową oraz drapieżniki¹⁷. Dwa ostatnie pojęcia stanowią grupy o węższym zakresie, które są zaliczane do kategorii zwierzyny grubej lub drobnej¹⁸. Katalog zwierząt łownych jest zamknięty. Oznacza to, że niedozwolone będzie przeprowadzenie legalnego polowania na zwierzęta spoza gatunków wskazanych w rozporządzeniu w sprawie ustalenia listy gatunków zwierząt łownych. Dla dopuszczalności polowań na inne gatunki zwierząt konieczna jest nowelizacja wskazanego aktu wykonawczego. Analogicznie przebiegać będzie wyłączenie któregośkolwiek gatunku wskazanego na powyższej liście¹⁹.

3. Ochrona zwierząt przed znęcaniem się

Zakaz znęcania się nad zwierzętami zawarty został w przepisie art. 6 ust. 1a u.o.z. Ustawodawca w przepisie art. 6 ust. 2 u.o.z. wprowadził natomiast definicję znęcania się nad zwierzętami oraz kazuistyczny katalog zachowań, które będą wypełniały jego znamiona²⁰. Zgodnie z tą

16 Zob. W. Radecki, *Prawo łowieckie. Komentarz*, Warszawa 2012, s. 54.

17 Podział gatunków wchodzących w skład poszczególnych kategorii zwierząt łownych został zawarty w rozporządzeniu Ministra Środowiska z 11 marca 2005 r. w sprawie ustalenia listy gatunków zwierząt łownych (Dz.U. nr 45, poz. 433). Na gruncie powyższego aktu wykonawczego zwierzyną łowną są:łoś, jelen szlachetny, jelen sika, daniel, sarna, dzik, muflon, lis, jenot, borsuk, kuna leśna, kuna domowa, norka amerykańska, tchórz zwyczajny, szop praczy, piżmak, zając szarak, dziki królik, jarząbek, bażant, kuropatwa, gęś gęgawa, gęś zbożowa, gęś białoczelna, krzyżówka, cyraneczka, głowienka, czernica, gołąb grzywacz, słonka, lyska oraz szakal złocisty.

18 Zwierzyną płową są zaliczane do zwierzyny grubej:łoś, jelen szlachetny, jelen sika, daniel i sarna. Do kategorii drapieżników należą natomiast gatunki zwierząt łownych będących zwierzyną drobną, np. lis, jenot, borsuk itp.

19 Zob. W. Radecki, *Prawo...*, s. 55.

20 Do przykładowych zachowań stanowiących przejaw znęcania się nad zwierzętami zaliczyć można: bicie zwierząt przedmiotami twardymi i ostrymi lub zaopatrzonymi w urządzenia obliczone na sprawianie specjalnego bólu, bicie po głowie, dolnej części brzucha, dolnych częściach kończyn; złośliwe straszenie lub drażnienie

definicją znęcaniem się nad zwierzętami jest zadawanie albo świadome dopuszczanie do zadawania im bólu lub cierpień. Należy przy tym zaznaczyć, że wspomniany katalog zachowań ma charakter otwarty – znęcaniem się nad zwierzętami będą również inne zachowania, które nie zostały w nim zawarte, pod warunkiem że w swojej istocie będą odpowiadały postępowaniu wskazanemu w powyższej definicji. Zabieg ten daje możliwość objęcia kryminalizacją możliwie najszerszej grupy zachowań. Warto przy tym również zaznaczyć, że forma znęcania nie została ograniczona wyłącznie do znęcania fizycznego, tj. wywołującego u zwierzęcia bodźce bólowe (np. w wyniku bicia lub zranienia), ale również psychicznego – związanego np. ze straszaniem, niepokojeniem lub drażnieniem. Istotne jest, że zachowanie sprawcy nie musi mieć charakteru trwałego – rozciągniętego w czasie lub związanego z pewną powtarzalnością czynów. Odpowie on bowiem za przestępstwo znęcania się nad zwierzętami także wówczas, gdy jego jednorazowe postępowanie będzie odznaczało się dużą intensywnością zadawania zwierzęciu bólu lub cierpienia²¹.

Ustawodawca przewidział odpowiedzialność karną za znęcanie się nad zwierzętami w przepisie art. 35 ust. 1a u.o.z. Zachowanie to zagrożone jest karą pozbawienia wolności do lat trzech. Ustawodawca, analogicznie jak w przypadku bezprawnego pozbawiania zwierzęcia życia, przewidział typ kwalifikowany przestępstwa znęcania się nad nim, polegający na działaniu sprawcy ze szczególnym okrucieństwem (art. 35 ust. 2 u.o.z.). W tym przypadku ocena wspomnianej okoliczności będzie każdorazowo uzależniona od właściwości pokrzywdzonego (w tym przypadku zwierzęcia), jak również charakteru zachowania sprawcy, które odznaczało się niezwykłą drastycznością i brutalnością²².

---

zwierząt; obcowanie płciowe ze zwierzęciem (zoofilia); utrzymywanie zwierzęcia bez odpowiedniego pokarmu lub wody przez okres wykraczający poza minimalne potrzeby właściwe dla gatunku itp.

- 21 Zob. wyrok SN z 30 sierpnia 1971 r., I KR 149/71, OSNPG 1971, nr 12, poz. 86.; P. Kozłowska, M. Szwarczyk, *Prawnokarna ochrona zwierząt*, „Zamojskie Studia i Materiały” 2000, z. 1, s. 66; W. Radecki, *Ustawa...*, s. 76.
- 22 Por. S. Hypś [w:] *Kodeks karny. Komentarz*, red. A. Grześkowiak, K. Wiak, Warszawa 2012, s. 946; P. Kozłowska, M. Szwarczyk, *Prawnokarna...*, s. 67; M. Mozgawa, *Prawnokarna ochrona zwierząt*, Lublin 2001, s. 21.

Interpretując przestępstwo znęcania się nad zwierzętami, należy zaznaczyć również, że jego sprawcą nie musi być wyłącznie osoba, która osobiście zadaje zwierzęciu ból i cierpienie. Może być nim również ten, kto świadomie się na to godzi i dopuszcza do takiego postępowania²³. Powyższy czyn stanowi bowiem przestępstwo powszechne – popełnić je może każda osoba, nienależnie od szczególnych cech, jakie posiada.

W zakresie oceny, czy sprawca dopuścił się czynu z art. 35 ust. 1a u.o.z., istotne jest zbadanie jego zamiaru. Znęcaniem się będzie bowiem każde ze wskazanych w art. 6 ust. 2 u.o.z. postępowanie sprawcy (polegające na działaniu lub zaniechaniu), które jest objęte zamiarem bezpośrednim sprawcy²⁴. Oznacza to, że nie będzie wystarczające, aby sprawca jedynie godził się na to, że jego zachowanie może prowadzić do zadawania albo świadomego dopuszczania do zadawania zwierzęciu bólu lub cierpienia. Sprawca musi chcieć, aby jego zachowanie miało taki charakter. Co jednak istotne, zamiar ten odnosi się do samej czynności sprawczej, a nie osobistego wywołania u zwierzęcia cierpienia lub bólu²⁵. Sąd Najwyższy w wyroku z 7 lipca 2020 r. (II KK 222/19) orzekł, że

[d]la bytu przestępstwa znęcania się nad zwierzęciem (art. 35 ust. 1a ustawy z 21 sierpnia 1997 r. o ochronie zwierząt, Dz.U. z 2020 r., poz. 638) nie jest konieczne dążenie sprawcy do zadania zwierzęciu cierpienia. Zamiar bezpośredni sprawcy powinien obejmować samą czynność sprawczą znęcania się nad zwierzętami w rozumieniu art. 6 ust. 2 tej ustawy, a nie jego wolę zadania bólu lub cierpienia zwierzęciu²⁶.

23 Wyrok SN z 16 listopada 2009 r., V KK 187/09, LEX nr 553896.

24 Odmienne: M. Gabriel-Węglowski, *Glosa do wyroku SN z 16 listopada 2009 r.*, V KK 187/09, LEX/el., 2010.

25 Zob. wyrok SN z 16 listopada 2009 r., V KK 187/09, OSNwSK 2009, nr 1, poz. 2262; Zob. również: W. Radecki, *Przestępstwo znęcania się nad zwierzętami*, „Ochrona Środowiska – Prawo i Polityka” 2008, nr 1, s. 49 i nast.

26 Wyrok SN z 7 lipca 2020 r., II KK 222/19, OSNKW 2020, nr 9–10, poz. 40. Podobnie: wyrok SA w Poznaniu z 13 kwietnia 2021 r., II AKa 4/21, LEX nr 3175233; J. Helios, W. Jedlecka, *Znęcanie się nad zwierzętami w doktrynie prawa karnego i orzecznictwie sądowym – kilka uwag tytułem wstępu do rozważań o prawnej ochronie zwierząt*, „Acta Universitatis Wratislaviensis. Przegląd Prawa i Administracji” 2017, nr 108, s. 11 i nast. W orzecznictwie funkcjonuje jednocześnie pogląd mniejszościowy, zgodny z którym zamiar bezpośredni sprawcy powinien być badany w kontekście chęci wyrządzenia krzywdy danemu zwierzęciu. Zob. np. wyrok SO

Przestępstwo znęcania się jest przestępstwem formalnym (bezskutkowym) – warunkiem koniecznym nie będzie zatem również nastąpienie określonego skutku, np. uszczerbku na zdrowiu zwierzęcia²⁷. Dla odpowiedzialności karnej w typie podstawowym omawianego przestępstwa nie będzie mieć również znaczenia rozmiar zadawanego zwierzęciu bólu²⁸.

Odnosząc się do odpowiedzialności karnej za przestępstwo znęcania się nad zwierzętami, warto zaznaczyć, że przepis art. 35 ust. 1a u.o.z. może pozostawać w zbiegu z innymi przepisami²⁹. W tym względzie problematyczna wydaje się przede wszystkim kwestia zakwalifikowania danego zachowania jako przestępstwa z art. 35 ust. 1a u.o.z. bądź jako wykroczenia. Większość wymienionych w art. 6 ust. 2 u.o.z. przypadków znęcania się nad zwierzętami stanowić będzie bowiem również naruszenie zakazów i nakazów, zawartych w ustawie z 20 sierpnia 1997 r. o ochronie zwierząt (np. art. 9, art. 10a ust. 1–3, art. 11 ust. 3, art. 12 ust. 1–6, art. 13 ust. 1, art. 14, art. 15 ust. 1–5, art. 16, art. 17 ust. 1–7, art. 18, art. 22 ust. 1, art. 22a, art. 25 lub art. 27 u.o.z.) i innych ustawach dotyczących postępowania ze zwierzętami (np. w ustawie z 20 maja 1971 r. – Kodeks wykroczeń³⁰, w ustawie z 13 października 1995 r. – Prawo łowieckie itp.), co skutkuje wypełnieniem znamion odpowiedniego wykroczenia. Za kryterium rozróżniające te dwie kategorie czynów w literaturze uznaje się zatem wystąpienie skutku w postaci faktycznego

---

w Poznaniu z 14 czerwca 2018 r., IV Ka 479/18, LEX nr 2528837. Por. także: K. Kuszelewicz, *Strona podmiotowa przestępstwa znęcania nad zwierzętami – rozumienie zamiaru bezpośredniego sprawcy*, LEX/el 2018.

- 27 Zob. P. Kozłowska, M. Szwarczyk, *Prawnokarna...*, s. 66; Z. Gądzik, *Prawnokarna ocena stosowania dopingu u zwierząt*, „Prokuratura i Prawo” 2017, nr 7–8, s. 69. Por. także: K. Kuszelewicz, *Prawa zwierząt. Praktyczny przewodnik*, Warszawa 2019, s. 160 i nast.
- 28 Okoliczność tę należy wziąć pod uwagę w przypadku typu kwalifikowanego tego występkę, polegającego na znęcaniu się nad zwierzęciem ze szczególnym okrucieństwem.
- 29 Szerzej na temat zbiegu przepisu art. 35 u.o.z. z innymi przepisami zob. M. Mozgawa [w:] *Pozakodeksowe przestępstwa przeciwko zasobom przyrody i środowisku. Komentarz*, red. M. Mozgawa, Warszawa 2017, s. 84 i nast. Por. także: K. Kuszelewicz, *Ustawa o ochronie zwierząt. Komentarz*, Warszawa 2021, s. 337 i nast.
- 30 Ustawa z 20 maja 1971 r. – Kodeks wykroczeń (t.j. Dz.U. z 2021 r., poz. 281), dalej jako k.w.

zadania zwierzęciu bólu i cierpienia³¹. W przypadku zbiegu przepisów art. 35 ust. 1a u.o.z. z przepisem art. 37 ust. 1 u.o.z. lub innymi przepisami zawartymi w odrębnych ustawach sprawca odpowie za przestępstwo znęcania się³². Przepis kryminalizujący te zachowania, w oparciu o zasadę konsumpcji, będzie wyłączał zastosowanie przepisów, w których stygowane zostały odpowiednie wykroczenia³³.

4. Przejawy znęcania się nad zwierzętami dzikimi

Jak wspomniano już powyżej, zawarty w art. 6 ust. 2 u.o.z. katalog zachowań ma charakter otwarty. Oznacza to, że poza wymienionymi w nim przejawami znęcania się nad zwierzętami także inne zachowania mogą wypełniać znamiona czynu z art. 35 ust. 1a u.o.z. Warto przy tym również wspomnieć, że kazuistycznie zaprezentowany katalog nie ma zasadniczo charakteru uniwersalnego – nie wszystkie opisane w nim zachowania znajdują zastosowanie do każdej kategorii zwierząt³⁴. Wśród zaproponowanych przez ustawodawcę zachowań, które mogą być wymierzone w ochronę zwierząt dzikich, wymienić należy przede wszystkim: umyślne zranienie lub okaleczenie zwierzęcia (art. 6 ust. 2 pkt 1 u.o.z.) oraz złośliwe straszenie lub drażnienie zwierząt (art. 6 ust. 2 pkt 9 u.o.z.).

31 Por. np. W. Radecki, *Ustawa...*, s. 111.

32 Zob. np. A. Zientara, *Wyzwolenie psa z łańcucha – czyli o zakazie trzymania zwierząt domowych na uwięzi*, „Edukacja Prawnicza” 2013, nr 3, s. 4 i nast.

33 Zaznaczyć przy tym jednak należy, że większość przypadków faktycznego naruszenia wskazanych nakazów i zakazów wymierzonych wobec zwierzęcia skutkować będzie wypełnieniem znamion przestępstwa z art. 35 ust. 1a u.o.z. Biorąc pod uwagę, że zgodnie z art. 5 k.w. wykroczenie można popełnić zarówno umyślnie, jak i nieumyślnie, chyba że ustawa przewiduje odpowiedzialność tylko za wykroczenie umyślne, należy przyjąć, że w opisanej powyżej sytuacji i zasygnalizowanego zbiegu sprawca zasadniczo poniesie odpowiedzialność za wykroczenie, jedynie jeżeli działał z winy nieumyślnej.

34 Przykładowo przepis art. 6 ust. 2 pkt 17 u.o.z. (wystawianie zwierzęcia domowego lub gospodarskiego na działanie warunków atmosferycznych, które zagrażają jego życiu lub zdrowiu) jest dedykowany wyłącznie zwierzętom domowym lub gospodarskim.

Zachowanie polegające na umyślnym zranieniu lub okaleczeniu zwierzęcia wiąże się z zadaniem mu bólu w związku z przerwaniem ciągłości powłok jego ciała. W ramach przestępstwa znęcania się nad zwierzętami – w tym również zwierzętami dzikimi – mieścić się będą zatem czyny prowadzące do spowodowania uszczerbku na zdrowiu zwierzęcia (np. zranienia, spowodowania złamania kończyny, postrzału z wiatrówki, oparzenia) lub jego rozstroju zdrowia (np. poprzez ich otrucie). Należy również dodać, że formą znęcania się nad zwierzętami będzie brak oddania śmiertelnego strzału w stosunku do zwierzęcia uprzednio zranionego w ramach polowania i pozwolenie mu na powolne i bolesne konanie³⁵. Biorąc pod uwagę, że w wyjątkowych okolicznościach możliwe jest poddanie zwierzęcia dzikiego procedurze doświadczalnej³⁶, jak również na terenie całego kraju funkcjonują ośrodki, które niosą pomoc weterynaryjną dzikim zwierzętom (np. Ośrodek Rehabilitacji Zwierząt Chronionych w Przemyślu), zastrzec należy (zgodnie z treścią art. 6 ust. 2 pkt 1 u.o.z.), że oczywiście nie będzie stanowić umyślnego zranienia lub okaleczenia dzikiego zwierzęcia poddanie go dozwolonemu prawem zabiegowi lub procedurze w rozumieniu art. 2 ust. 1 pkt 6 u.z.n.e.

Znęcaniem się nad zwierzętami będzie również ich złośliwe straszenie lub drażnienie (art. 6 ust. 2 pkt 9 u.o.z.). Zachowanie to sprowadza się w głównej mierze do znęcania się psychicznego, w wyniku którego zwierzę odczuwa tzw. cierpienie moralne³⁷. Drażnienie zwierzęcia

35 Warto w tym miejscu zaznaczyć, że niedopuszczalne jest samowolne pozbawianie życia zwierząt z uwagi na konieczność bezzwłocznego uśmiercenia (m.in. ze względu na nieuleczalną chorobę lub zadanie obrażeń ciała, które nie rokuje wyzdrowienia). Procedura uśmiercania takiego zwierzęcia będzie miała miejsce w oparciu o przepisy art. 33 u.o.z. Warto w tym miejscu dodać, że w przypadku zwierząt dzikich uśmiercania dokonuje się przez zastrzelenie przez osobę uprawnioną do użycia broni palnej.

36 Zgodnie z przepisem art. 8 ust. 2 pkt 1 w zw. z art. 3 ustawy z 15 stycznia 2015 r. o ochronie zwierząt wykorzystywanych do celów naukowych lub edukacyjnych (t.j. Dz.U. z 2021 r., poz. 1331; dalej jako: u.z.n.e.) lokalna komisja etyczna może wyrazić zgodę na wykorzystanie zwierząt dzikich w procedurach doświadczalnych, jeżeli celów, dla których może być ona przeprowadzona, nie da się osiągnąć z wykorzystaniem zwierząt laboratoryjnych.

37 Por. M. Mozgawa i in., *Prawnokarna ochrona zwierząt – analiza dogmatyczna i praktyka ścigania przestępstw z art. 35 ustawy z 21.08.1997 r. o ochronie zwierząt*, „Prawo w Działaniu” 2011, nr 9, s. 48; Por. W. Radecki, *Ustawa...*, s. 74.

będzie polegało na podjęciu takich działań, które są nastawione na zwiększenie u niego reakcji pobudzających do zachowań agresywnych, czy też jego niepokojenie³⁸. Straszanie to natomiast wprowadzanie zwierzęcia w stan przerażenia. Co jednak jest istotne, zachowanie sprawcy musi być nacechowane złośliwością³⁹. Przyjmuje się, że w tym przypadku konieczne będzie wykazanie szczególnego nastawienia podmiotuowego sprawcy, który celowo chce doprowadzić zwierzę do stanu strachu lub agresji⁴⁰. Przykładami powyższego zachowania może być rzucanie w zwierzęta różnymi przedmiotami, używanie w ich bliskiej obecności hałaśliwych urządzeń lub artykułów pirotechnicznych (np. petard) lub szczucie ich psem.

Innym zachowaniem, które może zostać uznane za przejaw znęcania się nad zwierzętami dzikimi, jest ich bezprawne pozbawianie wolności. Dzikie zwierzę, które urodziło się na wolności, jest zasadniczo nieprzystosowane do życia w niewoli, a konieczność adaptacji wiąże się z jego silnym stresem i cierpieniem. Co więcej, następstwem takiego pozbawiania zwierzęcia wolności mogą być również cierpienie i ból zwierzęcia, wynikające z braku zapewnienia zwierzęciu odpowiednich warunków odpowiadających jego naturalnym potrzebom (np. odpowiedniej ilości ruchu, potrzebie grzebania w ziemi lub wspinania się)⁴¹. Nie należy również zapominać o niepokoju i cierpieniach psychicznych dorosłych osobników, których młode są zabierane przez człowieka⁴².

38 Zob. W. W. Jankowski [w:] *Kodeks wykroczeń. Komentarz*, red. T. Grzegorzczak, Warszawa 2010, s. 156 i nast.

39 Por. I. Andrejew, W. Świda, W. Wolter, *Kodeks karny z komentarzem*, Warszawa 1975, s. 560.

40 Zob. Z. Gądzik, *Prawnokarna...*, s. 159. Warto w tym miejscu zaznaczyć, że w zakresie takiego zachowania przepis art. 35 ust. 1a u.o.z. stanowi przepis pierwotny, wyłączający zastosowanie przepisu art. 165 k.w. Zgodnie z nim kto w lesie w sposób złośliwy płoszy albo ściga, chwytą, rani lub zabija dziko żyjące zwierzę, poza czynnościami związanymi z polowaniem lub ochroną lasów, jeżeli czyn z mocy innego przepisu nie jest zagrożony karą surowszą, podlega karze grzywny albo karze nagany. Por. A. Michalska-Warias [w:] *Kodeks wykroczeń. Komentarz*, red. T. Bojarski, Warszawa 2019, s. 732.

41 Por. także: Z. Gądzik, *Ochrona...*, s. 124.

42 Por. np. <https://www.lasy.gov.pl/pl/informacje/aktualnosci/nie-zabierajmy-mlo-dych-zwierzat-z-lasu> [dostęp: 11 października 2021 r.].

Niezależnie od powyższych zachowań wspomnieć należy także o czynach zabronionych, przewidzianych w przepisach ustawy – Prawo łowieckie. Znaczenie znajduje tu przede wszystkim przepis art. 53 pkt 5 p.l.⁴³ Zgodnie z nim kto wchodzi w posiadanie zwierzyny za pomocą broni lub amunicji innej niż myśliwska, środków i materiałów wybuchowych, truczyn, karmy o właściwościach odurzających, sztucznego światła, lepów, wnyków, żelaz, dołów, samostrzałów lub rozkopywania nor i innych niedozwolonych środków, podlega karze pozbawienia wolności do lat pięciu. Przyjęte w ustawie – Prawo łowieckie legalne metody przeprowadzania polowania w znacznej mierze wynikają bowiem z przyjętych zwyczajów i etyki łowieckiej. Mają one na celu nie tylko zapewnienie myśliwym bezpieczeństwa oraz najbardziej zadowalających rezultatów polowania, lecz także zagwarantowanie ochrony humanitarnej zwierzyny. W powyższym kontekście polega ona na doprowadzeniu do możliwie najszybszego i najskuteczniejszego uśmiercenia zwierzęcia łownego (przede wszystkim przez oddanie śmiertelnego strzału) oraz jego ochrony przed zbędnym i nadmiernym bólem, strachem lub cierpieniem wynikającym z nieprawidłowo przeprowadzonego polowania.

Jak wspomniano, zakaz posługiwania się tego rodzaju sposobami polowań ma na celu przede wszystkim ograniczyć do niezbędnego minimum ingerencję w środowisko naturalne zwierząt łownych, unikanie nadmiernego ich płoszenia, a także stosowanie metod, które z góry stawiają zwierzęta na straconej pozycji⁴⁴. Ich zastosowanie może wiązać się bowiem z ich narażeniem na zbędny strach, ból, cierpienie, wynikających z niedostosowanych do przyjętych w łowiectwie środków i metod polowania, umożliwiających uśmiercenie zwierzęcia w najmniej dolegliwy dla niego sposób. Podkreśla się, że zastosowane niedozwolone środki, niejednokrotnie konstruowane i produkowane samodzielnie przez kłusownika, często wykazują właściwości nieprzewidywane przez ich

43 Jak słusznie przyjmuje się w doktrynie, przepis ten pozostaje w zbiegu realnym z przepisem art. 35 u.o.z. Zob. M. Mozgawa [w:] *Przestępstwa...*, red. M. Mozgawa, s. 84.

44 Zob. Ł. Smaga, *Ochrona...*, s. 258; Por. również: T. Sobolak, *Zakazana amunicja, noktowizory i tłumiki* [w:] T. M. Sobalak, P. Jenoch, *Polujemy bezpiecznie*, Piła 2011, s. 96 i nast.

twórcę, a przez to wiążące się ze zwiększonym niebezpieczeństwem zadawania zwierzętom łownym dodatkowych dolegliwości⁴⁵.

W pierwszej kolejności ustawodawca wskazuje zakaz posługiwania się bronią i amunicją inna niż myśliwska. Za broń tego typu należy uznać zatem przede wszystkim niespełniającą wymogów zawartych w rozporządzeniu Ministra Środowiska z 23 marca 2005 r. w sprawie szczegółowych warunków wykonywania polowania i znakowania tusz⁴⁶ – w szczególności broń czarnoprochową, pistolety i rewolwery⁴⁷. Amunicja myśliwska musi natomiast charakteryzować się energią pocisku nie mniejszą niż 1000 J w odległości 100 m od wylotu lufy (§ 3 ust. 2). Ponadto rozporządzenie wprowadza szereg szczegółowych uregulowań (§ 3 ust. 3–6) związanych z zastosowaniem odpowiedniej broni i amunicji w trakcie polowania⁴⁸. Niezastosowanie się do nich może skutkować poniesieniem przez sprawcę odpowiedzialności karnej za czyn stypizowany w art. 53 pkt 5 p.l.

Ustawa – Prawo łowieckie wymienia jedynie przykładowe środki i metody polowania w sposób niedozwolony, pozwalając przez to na rozszerzenie ich definicji na wszelkiego rodzaju narzędzia i sposoby działania, które nie są zgodne z przyjętymi w tradycji łowieckiej regułami polowania⁴⁹. Należy zwrócić jednocześnie uwagę, że szerszy przykładowy katalog powyższych środków zawiera art. 54 ust. 1 ustawy z 16 kwietnia

45 Por. A. Ramotowski, *Łowiectwo a kryminalistyka*, [w:] *System wymiaru sprawiedliwości a media*, red. C. Kulesza, Białystok 2009, s. 262 i nast.; tenże, *Broń samodzielną w kłusownictwie – aspekt prawny i praktyczny*, [w:] *Kryminalistyka i inne nauki pomocowe w postępowaniu karnym*, red. J. Kasprzak, B. Młodziejowski, Olsztyn 2009, s. 659 i nast.; M. Micińska, *Istota problemu współczesnego łowiectwa*, „Prawo i Środowisko” 2012, nr 4, s. 92 i nast.

46 Rozporządzenie Ministra Środowiska z 23 marca 2005 r. w sprawie szczegółowych warunków wykonywania polowania i znakowania tusz, Dz.U. nr 61, poz. 548.

47 Podkreśla się, że zakaz stosowania broni krótkiej jest nagminnie łamany w ramach dobijania ranionej zwierzyny. Zob. A. Ramotowski, *Łowiectwo...*, s. 261.

48 Wprowadzone uregulowania dotyczą zastosowania odpowiedniej amunicji i związanej z nią energii pocisku w zależności od gatunku i typu zwierzyny. Por. także: F. Nüßlein, *Wielki poradnik myśliwego*, Warszawa 2005, s. 310 i nast.; B. Kurzępa, *Ustawa o broni i amunicji. Komentarz*, Warszawa 2010, s. 54 i nast.; T. Pasławski, *Łowiectwo*, Warszawa 1994, s. 126 i nast.

49 Por. A. Ramotowski, *Łowiectwo...*, s. 263.

2004 r. o ochronie przyrody⁵⁰. Zgodnie z nim niedozwolonymi urządzeniami, metodami i sposobami jest m.in. użycie: osłepionych lub okaleczonych zwierząt jako wabików; urządzeń odtwarzających nagrania głosów zwierząt; urządzeń elektrycznych lub elektronicznych, mogących zabijać lub ogłuszać; sztucznych źródeł światła; luster i innych urządzeń osłepiających; urządzeń wizyjnych ułatwiających strzelanie w nocy, w tym powiększających lub przetwarzających obraz oraz oświetlających cel; materiałów wybuchowych; sieci i pułapek działających niewybiórczo; kusz; trucizn lub przynęt zatrutych albo zawierających środki usypiające; gazów i dymów stosowanych do wypłaszania; pojazdów silnikowych w ruchu; sideł, lepów i haków. Podobny katalog niedozwolonych środków zawarty został w § 6 ust. 2 rozporządzenia Ministra Środowiska w sprawie szczegółowych warunków wykonywania polowania i znakowania tusz.

Innym czynem przewidzianym w ustawie – Prawo łowieckie mogącym wiązać się z odpowiedzialnością za narażenie zwierzęcia na zbędny ból lub cierpienie jest czyn stypizowany w przepisie art. 53 pkt 2 p.l. W przepisie tym ustawodawca wprowadził karalność polowania przy użyciu chartów⁵¹ lub ich mieszańców⁵². Chart był przez długi czas

50 Ustawa z 16 kwietnia 2004 r. o ochronie przyrody (t.j. Dz.U. z 2021 r., poz. 1098). Ustawa o ochronie przyrody zakazuje użycia na dużą skalę lub niewybiórczo powyższych środków, metod i urządzeń, mogących powodować lokalny zanik lub poważne zaburzenia populacji zwierząt objętych ochroną ścisłą i częściową. Należy jednocześnie uznać, iż w ramach ochrony humanitarnej zwierząt łownych częstotliwość podjętych działań nie ma wpływu na wyłączenie ich bezprawności na gruncie art. 53 pkt 5 p.l.

51 W orzecznictwie podkreśla się jednak, iż dla wypełnienia znamion wskazanego czynu zabronionego wystarczające jest posłużenie się jednym psem, a nie – jak wynikałoby z wykładni literalnej – przynajmniej dwoma. Zob. uchwała SN z 21 listopada 2001 r., I KZP 26/01, „Wokanda” 2002, nr 6, poz. 10. Por. także: O. Sitarz, *Głosa do uchwały SN z 21 listopada 2001 r., I KZP 26/01, „Państwo i Prawo”* 2003, nr 10, s. 127 i nast.

52 Przez mieszańca charta rozumie się psa, który posiada pewne cechy charakterystyczne dla chartów – zarówno fizyczne, jak i związane z jego usposobieniem. Wystarczająca jest przynajmniej jedna cecha charakterystyczna dla rasy charta. Zob. B. Rakoczy, *Problematyka przestępstwa kłusownictwa w polskim prawie łowieckim*, [w:] *Doctrina multiplex veritas* una, red. A. Bulsiewicz, A. Marek, V. Kwiatkowska-Darul, Toruń 2004, s. 408.

wykorzystywany przy polowaniach jako pies myśliwski – przede wszystkim do ścigania i łowienia zwierzyny. Jednakże z uwagi na charakter tej rasy – szczególnie nieustępliwość, agresywność, determinację w pościgu za zwierzyną oraz trudności wychowawcze – został wprowadzony bezwzględny zakaz polowania przy jego pomocy⁵³. Podnosi się bowiem, że jego użycie stanowi zagrożenie dla bytowania zwierząt łownych, gdyż psy te mogą służyć kłusownictwu⁵⁴. Wykorzystanie charta lub jego mieszańca w polowaniu może wiązać się z narażeniem zwierzyny łownej na zbędny ból – w ramach pogryzienia, uduszenia bądź rozszarpania przez polującego psa – również dokonane z jego własnej inicjatywy, bez komendy polującego⁵⁵. Co więcej, sprawcą opisanego czynu może być każdy – nie tylko realny właściciel charta bądź jego mieszańca⁵⁶. Biorąc pod uwagę wszystkie powyższe argumenty, należy uznać, iż użycie tej rasy psów powinno zostać zakwalifikowane jako metoda niedozwolona, stanowiąca kłusownictwo i wyłączająca legalność przeprowadzonego polowania.

5. Zakończenie

Zgodnie z przepisem art. 21 u.o.z. *in principio* zwierzęta wolno żyjące stanowią dobro ogólnonarodowe i powinny mieć zapewnione warunki rozwoju i swobodnego bytu. Z uwagi na to można odnieść wrażenie, że

53 Por. *Podział ras według grup FCI* [online], <https://www.pzlow.pl/kynologia/> [dostęp: 11 października 2021 r.].

54 Zob. wyrok WSA w Kielcach z 13 lipca 2010 r., II SA/Ke 360/10, Legalis nr 250419; wyrok WSA w Krakowie z 8 marca 2005 r., II SA/Kr 2021/02 [online], <http://orzeczenia.nsa.gov.pl/doc/8E159288B0> [dostęp: 11 października 2021 r.].

55 Por. H. Popławski, R. Skarbek, *Przestępstwa z ustawy o hodowli, ochronie zwierząt łownych i prawie łowieckim*, „Problemy Praworządności” 1983, nr 7, s. 16. Jednocześnie należy wspomnieć, że ustawodawca przewidział odpowiedzialność wykroczeniową za puszczanie luzem psa (każdej rasy), poza czynnościami związanymi z polowaniem (art. 166 k.w.).

56 Zob. R. Stec, *Postępowanie z chartami i ich mieszańcami, co do których sądy powszechne orzekły ich przepadek na rzecz Skarbu Państwa*, [w:] *Europeizacja prawa ochrony środowiska*, red. M. Rudnicki, A. Haładaj, K. Sobieraj, Lublin 2011, s. 292.

nie podlegają one żadnej rzeczywistej ochronie prawnej. Konsekwencją tego jest również niejednokrotnie negatywne nastawienie człowieka do tej kategorii zwierząt. Z racji na swój swobodny, niekontrolowany przez człowieka byt, a także ich charakter gatunkowy zwierzęta dzięki często kojarzone są bowiem ze zniszczeniami, jakie powodują (np. niszczenie plonów, wykradanie kurcząt z kurnika itp.), potencjalnym zagrożeniem dla człowieka lub roznoszeniem chorób zakaźnych (np. wścieklizny). Skutkuje to często bezprawnym i niehumanitarnym samowolnym raniem tych zwierząt, a nawet pozbawianiem ich życia.

Biorąc pod uwagę powyższe, priorytetowe staje się przeprowadzenie szeroko zakrojonych akcji edukacyjnych uświadamiających społeczeństwo nie tylko co do znaczenia zwierząt dzikich dla całego ekosystemu, lecz także dotyczących kwestii prawnych związanych z ich występowaniem i ewentualnymi interakcjami z człowiekiem. Zwierzęta dzięki nie podlegają wyłącznie ochronie gatunkowej – związanej z koniecznością zachowania ciągłości danego gatunku, lecz także ochronie humanitarnej. Niezbędne jest zatem uświadomienie, że wszelkie przejawy bezprawnego pozbawiania ich życia lub powodowania bólu lub cierpienia podlegają odpowiednio surowym sankcjom. Uwzględniając natomiast realne niebezpieczeństwo ze strony zwierząt, ważne jest informowanie o legalnych, przeprowadzanych przez kompetentne osoby i przy użyciu odpowiednich środków metodach eliminowania takiego niebezpieczeństwa (np. w ramach odstrzałów redukcyjnych lub zwalczania chorób zakaźnych). To samo dotyczy możliwości dochodzenia roszczeń odszkodowawczych za szkody wyrządzone przez zwierzęta. Należy żywić nadzieję, że tego rodzaju zabiegi odniosłyby efekt prewencyjny – odstrąszyłyby potencjalnych sprawców od popełnienia czynów wymierzonych w ochronę humanitarną zwierząt, jak również przekonały społeczeństwo do poszanowania wartości związanych z tą ochroną.

Bibliografia

- Andrejew I., Świda W., Wolter W., *Kodeks karny z komentarzem*, Warszawa 1975.
- Gabriel-Węglowski M., *Glosa do wyroku SN z 16 listopada 2009 r., V KK 187/09*, LEX/el., 2010.
- Gabriel-Węglowski M., *Przestępstwa przeciwko humanitarnej ochronie zwierząt*, Toruń 2008.
- Gądzik Z., *Ochrona humanitarna zwierząt utrzymywanych w ogrodach zoologicznych*, „Studia Prawnicze KUL” 2019, nr 2.
- Gądzik Z., *Prawnokarna ocena stosowania doping u zwierząt*, „Prokuratura i Prawo” 2017, nr 7–8.
- Gądzik Z., *Prawnokarna ocena testowania produktów kosmetycznych na zwierzętach*, „Roczniki Nauk Prawnych” 2021, nr 1.
- Gądzik Z., *Prawnokarna ochrona zwierząt domowych przed znęcaniem się nad nimi*, „Przegląd Uniwersytecki” 2019, nr 6.
- Gądzik Z., *Prawnokarna ochrona zwierząt wykorzystywanych w procedurach doświadczalnych*, Lublin 2018.
- Gądzik Z., Wiak K., *Prawna ochrona zwierząt w kontekście zwalczania epizootii i chorób odzwierzęcych*, „Biuletyn Stowarzyszenia Absolwentów i Przyjaciół Wydziału Prawa Katolickiego Uniwersytetu Lubelskiego” 2021, nr 1.
- Goettel M., *Sytuacja zwierzęcia w prawie cywilnym*, Warszawa 2013.
- Helios J., Jedlecka W., *Znęcanie się nad zwierzętami w doktrynie prawa karnego i orzecznictwie sądowym – kilka uwag tytułem wstępu do rozważań o prawnej ochronie zwierząt*, „Acta Universitatis Wratislaviensis. Przegląd Prawa i Administracji” 2017, nr 108.
- Jastrzębski L., *Prawo ochrony środowiska w Polsce*, Warszawa 1990.
- Kodeks wykroczeń. Komentarz*, red. T. Bojarski, Warszawa 2019.
- Kodeks wykroczeń. Komentarz*, red. T. Grzegorzczak, Warszawa 2010.
- Kodeks karny. Komentarz*, red. A. Grześkowiak, K. Wiak, Warszawa 2012.
- Kozłowska P., Szwarczyk M., *Prawnokarna ochrona zwierząt*, „Zamojskie Studia i Materiały” 2000, z. 1.
- Kurzępa B., *Ustawa o broni i amunicji. Komentarz*, Warszawa 2010.
- Kuszelewicz K., *Prawa zwierząt. Praktyczny przewodnik*, Warszawa 2019.

- Kuszelewicz K., *Strona podmiotowa przestępstwa znęcania nad zwierzętami – rozumienie zamiaru bezpośredniego sprawcy*, LEX/el 2018.
- Kuszelewicz K., *Ustawa o ochronie zwierząt. Komentarz*, Warszawa 2021.
- Majewski A., *Aksjologiczne podstawy prawnej ochrony zwierząt w aspekcie humanitarnym*, „Gdańskie Studia Prawnicze” 2000, t. 7.
- Majewski A., *Prawa człowieka a prawa zwierząt*, „Gdańskie Studia Prawnicze” 2005, t. 13.
- Micińska M., *Istota problemu współczesnego łowiectwa*, „Prawo i Środowisko” 2012, nr 4.
- Mozgawa M. i in., *Prawnokarna ochrona zwierząt – analiza dogmatyczna i praktyka ścigania przestępstw z art. 35 ustawy z 21.08.1997 r. o ochronie zwierząt*, „Prawo w Działaniu” 2011, nr 9.
- Mozgawa M., *Prawnokarna ochrona zwierząt*, Lublin 2001.
- Nüßlein F., *Wielki poradnik myśliwego*, Warszawa 2005.
- Pasławski T., *Łowiectwo*, Warszawa 1994.
- Popławski H., Skarbek R., *Przestępstwa z ustawy o hodowli, ochronie zwierząt łownych i prawie łowieckim*, „Problemy Praworządności” 1983, nr 7.
- Pozakodeksowe przestępstwa przeciwko zasobom przyrody i środowisku. Komentarz*, red. M. Mozgawa, Warszawa 2017.
- Radecki W., *Oceny prawne zwalczania dziedziczących psów i kotów w obwodzie łowieckim*, [w:] *Księga pamiątkowa profesora Ryszarda Paczuskiego*, red. Z. Bukowski, Toruń 2004.
- Radecki W., *Prawo łowieckie. Komentarz*, Warszawa 2012.
- Radecki W., *Przestępstwo znęcania się nad zwierzętami*, „Ochrona Środowiska – Prawo i Polityka” 2008, nr 1.
- Radecki W., *Ustawa o ochronie zwierząt. Komentarz*, Warszawa 2012.
- Rakoczy B., *Problematyka przestępstwa kłusownictwa w polskim prawie łowieckim*, [w:] *Doctrina multiplex veritas una*, red. A. Bulsiewicz, A. Marek, V. Kwiatkowska-Darul, Toruń 2004.
- Ramotowski A., *Broń samodzielowa w kłusownictwie – aspekt prawny i praktyczny*, [w:] *Kryminalistyka i inne nauki pomocowe w postępowaniu karnym*, red. J. Kasprzak, B. Młodziejowski, Olsztyn 2009.
- Ramotowski A., *Łowiectwo a kryminalistyka*, [w:] *System wymiaru sprawiedliwości a media*, red. C. Kulesza, Białystok 2009.
- Sitarz O., *Glosa do uchwały SN z 21 listopada 2001 r.*, I KZP 26/01, „Państwo i Prawo” 2003, nr 10.

- Smaga Ł., *Ochrona humanitarna zwierząt*, Białystok 2010.
- Sobolak T., *Zakazana amunicja, noktowizory i tłumiki*, [w:] T. M. Sobal-
lak, P. Jenoch, *Polujemy bezpiecznie*, Piła 2011.
- Stec R., *Postępowanie z chartami i ich mieszkańcami, co do których sądy po-
wszechnie orzekły ich przepadek na rzecz Skarbu Państwa*, [w:] *Europeiza-
cja prawa ochrony środowiska*, red. M. Rudnicki, A. Haładyj, K. Sobieraj,
Lublin 2011.
- Zientara A., *Wyzwolenie psa z łańcucha – czyli o zakazie trzymania zwie-
rząt domowych na uwięzi*, „Edukacja Prawnicza” 2013, nr 3.
- Żukowski A., *Zwalczanie psów i kotów w obwodach łowieckich*, „Prokura-
tura i Prawo” 2007, nr 12.